

DET DIAKONALA ARBETET I
SVENSKA KYRKANS STATISTIK
2016-2018.
SKILLNADER MELLAN STAD OCH
LAND I DEN DIAKONALA VERK-
SAMHETEN

Kyrkokansliet

Enheten för forskning och analys

Rapportförfattare: Tigran Babajan

2019-09-13

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Inledning</i>	3
<i>Datamaterial och dess tillförlitlighet</i>	5
Diakonal verksamhet inom verksamhetsstatistiken	5
Datamaterialet för anställda diakoner	7
<i>Kyrkans uppsökande diakonala verksamhet är omfattande</i>	9
<i>Många söker församlingens råd och stöd</i>	12
<i>Fler hushåll får ekonomiska bidrag från kyrkans församlingar, men det utbetalade stödet minskar</i>	14
Ekonomiska stödet till hushåll utan barn är vanligast i storstäder och storstadsnära kommuner	15
Ekonomiska stödet till hushåll med en vuxen och hemmavarande barn ökar i större städer samt landsbygdskommuner och mindre städer	16
Ekonomiska stödet till hushåll med två vuxna och hemmavarande barn är vanligast i landsbygdskommuner och mindre städer	17
<i>Diakonerna som en del av de diakonala uppdragen</i>	19
Flest församlingsdiakoner i storstäder och större städer, men tillgång varierar	19
Få anställda diakoniassistenter och varannan är anställd i större städer	21
Majoriteten av församlingsdiakonerna är kvinnor och 55 år eller äldre.	23
Vanligast att diakoniassistenter är kvinnor och äldre än 55 år	24
<i>Svenska kyrkans diakonala arbete engagerar</i>	25
<i>Vad kan vi säga om församlingarnas diakoni i Svenska kyrkan?</i>	26
Sammanfattning av resultaten	26
Diskussion av resultaten och vägen framåt	29

INLEDNING

Syftet med denna rapport är att med statistik kartlägga aspekter av det diakonala arbetet, och hur de skiljer sig mellan stad och land.¹ Rapporten fokuserar på församlingarnas uppsökande verksamhet, antalet tillfällen som individer sökt församlingens råd och stöd, kyrkans ekonomiska bidrag till hushåll, ideellt engagemang och variationen i fördelningen av tillgång till anställda diakoner och diakoniassistenter.

Den svenska välfärden står inför stora framtida utmaningar, vilket betyder att Svenska kyrkans diakonala verksamhet under de närmaste åren också gör det. För Svenska kyrkan innebär det att många församlingar redan idag möter ökande diakonala behov. En när- och omvärld i förändring ställer stora krav på församlingarna att göra nödvändiga situationsanpassningar och omprioriteringar. Detta kräver kunskap om hur den egna verksamheten utvecklas och vad som fungerar bra eller mindre bra. Omfattningen av den diakonala verksamheten i Svenska kyrkans församlingar, och dess inriktning, är dock svår att överblicka. Både för att diakoni är en av de nämnda aspekterna av den grundläggande uppgiften samtidigt som den finns med som en dimension i alla delar av den grundläggande uppgiften. Allt detta gör det svårt att mäta den utan att reducera en komplex verklighet och att den statistik som idag samlas in endast fångar några aspekter av det diakonala arbetet.

Ett biskopsbrev om diakoni (2015) lyfter problem som församlingarnas diakoni har att förhålla sig till: individualism, ekonomism och samhällets isärdragnings.² Den har avgörande betydelse för samhället genom att ingjuta hopp och mening i relation till dagens rotlöshet, ensamhet och ökade klyftor mellan människor och regioner. Samhällsutvecklingen har de senaste decennierna även gått mot en åldrande befolkning, där andelen äldre över 65 år växer. År 2045 beräknas det finnas över en miljon personer i Sverige som är 80 år eller äldre, samtidigt som andelen av befolkningen i yrkesverksam ålder relativt sett minskar, vilket innebär att färre kommer behöva försörja fler.³ Detta drabbar glesbygdskommunerna extra hårt för att andelen äldre ökar ännu snabbare när många unga flyttar till jobb och studier på annan ort.⁴ Var tredje region och nästan var fjärde kommun hade underskott 2018 enligt Sveriges kommuner och

¹ Denna rapport utgår i sina analyser från Sveriges kommuner och landstings (SKL) tre övergripande kommuntyper: Storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad och mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner. Läs mer om kategorierna här: <https://skl.se/tjanster/kommunerochregioner/faktakommunerochregioner/kommungruppsindelning.2051.html>

² Biskopsmötet (2015), *Ett biskopsbrev om diakoni*, s.52ff

³ Statistiska centralbyrån (SCB), befolkningsstatistik, <http://www.sverigeisiffror.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/framtidens-befolkning/>, 2016-10-07, och http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningsframskrivningar/Befolkningsframskrivningar/14498/14505/Behallare-for-Press/389899/,

⁴ Arbetsförmedlingen 2016, Globaliseringens effekter på lokala arbetsmarknader i Sverige, s. 6-9.

landsting (SKL).⁵ Besparingar och omstruktureringar innebär att den offentliga servicen på många orter inte är lika närvarande som tidigare och flera kommuner tvingas skära ner i sina välfärdsverksamheter med anledning av en ansträngd eller minskad ekonomi. Fler står också utanför välfärdsstaten eller har mycket låga ersättningsnivåer, eftersom socialförsäkringssystemet är kopplat till sysselsättning.

Svenska kyrkan är emellertid fortsatt närvarande i hela landet med sina mer än 1 300 församlingar. Över 47 procent av kyrkans alla församlingar finns i landsbygdskommuner och mindre städer, 39 procent i större städer eller kommuner i närheten och 14 procent i storstäder eller storstadsnära kommuner. En övergripande trend som Svenska kyrkans församlingar möter är ökande diakonala behov och diakonal verksamhet, medan de flesta övriga delar av verksamheten minskar. Under verksamhetsåret 2018 uppgick den sammantagna kostnaden för församlingarnas diakonala verksamheter inom Svenska kyrkan till 1,2 miljarder kronor. Sedan 2017 är det en nominell ökning med över 9 procent.⁶ De diakonala verksamheterna är inriktade på mänsklig omsorg och socialt ansvarstagande.⁷ Församlingarnas diakoni möter människor i social utsatthet, men också den utsatthet som själva livet ställer oss inför genom sjukdom, döden eller sökande efter mening. Den omfattar alla inom församlingen oavsett medlemskap i Svenska kyrkan.

För att kunna möta samhällsutmaningar så som en åldrande befolkning, arbetslöshet, psykisk ohälsa och växande sociala klyftor ställs krav på nya lösningar. Det finns en förväntan från nationella beslutsfattare och EU-politiker att civilsamhället ska ta en större roll och bidra med socialt nytänkande.⁸ Den här utvecklingen reser grundläggande frågor om hur välfärden ska organiseras i samhället. Svenska kyrkan är en stor aktör i civilsamhället och har att förhålla sig till en omvärld i förändring.

⁵ SKL 2019, Ekonomirapporten, <https://skl.se/ekonomijuridikstatistik/ekonomi/ekonomirapporten.7150.html>, 2019-07-11.

⁶ Dessa uppgifter är hämtade från församlingarnas sammantagna ekonomiska redogörelse för sina driftkostnader. I den rapporterade uppgiften för församlingarnas diakonala verksamheter ingår kostnader för församlingarnas sociala arbete, personalkostnader och avskrivningar på de inventarier som används i det diakonala arbetet. Viktigt att komma ihåg är att näringsverksamhet förekommer i en mycket liten omfattning i Svenska kyrkans församlingar.

⁷ Det finns förstås flera svar på vad som egentligen ska definieras som diakoni enligt kristen tro. Sveriges kristna råd – ett samarbetsorgan för Sveriges kristna kyrkor – diskuterar detta i skriften *Diakoni mer än ett ord - en introduktion till kyrkornas sociala arbete* (2014). *I Vägledning för diakoni* har diakonitriangeln (utövare, verksamheter och förhållningssätt) skapats som en pedagogisk modell med syftet att kunna föra ett strategiskt samtal om diakonins olika aspekter.

⁸ Cecilia Nahnfeldt (Forskningsenheten), "Idéburen innovationsledning i Svenska kyrkan och Sensus studieförbund".

Här redovisas datamaterialet i denna rapport samt dess tillförlitlighet. Avsnittet är organiserat i två delar. I den första delen redovisas och diskuteras datamaterialet kring *Vissa andra typer av diakonal verksamhet* som är en del av Svenska kyrkans verksamhetsstatistik. I den andra delen är fokus på statistik över församlingsdiakoner och diakoniassistenter.

DIAKONAL VERKSAMHET INOM VERKSAMHETSSTATISTIKEN

Denna rapport bygger huvudsakligen på tillgänglig verksamhetsstatistik över församlingarnas diakonala arbete i kategorin *Vissa andra typer av diakonal verksamhet*. Det finns alltid en viss grad av osäkerhet med datamaterial som samlas in av människor. Det handlar om vad som har samlats in eller utelämnats, men också om det som rapporterats in skildrar en representativ bild av verksamheterna. Statistikdatabasen för Svenska kyrkan är inget undantag och två utmaningar förknippade med den bör nämnas särskilt.

Den första utmaningen gäller vilka kategorier av diakonalt arbete som finns i verksamhetsstatistiken. Verksamhetsstatistiken är ett trubbigt verktyg. Den ger inte en helhetsbild av omfattning och inriktning. Problematiken har diskuterats i flera forum och olika försök till lösningar har genomförts.⁹ Verksamhetsstatistiken i den nya kategorin *Vissa andra typer av diakonal verksamhet* ger oss dock möjlighet att synliggöra flera aspekter av insatser som församlingarna gör i syfte att öka berörda personers livskvalité och motverka sociala problem. År 2014 infördes därför i verksamhetsstatistiken tre nya underkategorier inom diakonal verksamhet: (1) ekonomiska bidrag till hushåll, (2) antalet tillfällen som individer sökt församlingens råd, bistånd och stöd samt (3) församlingarnas uppsökande verksamhet.

Den andra utmaningen med verksamhetsstatistiken gäller tillförlitligheten och representativiteten. I detta avseende bör det nämnas att statistiken kring diakonalt arbete är relativt ny och att den som mycket av övrig verksamhetsstatistik samlas in manuellt. Det krävs generellt en viss tid för församlingar som rapporterar in ny statistik att hitta fungerande rutiner för det arbetet. Det kan handla om i vilken mån det finns underlag för statistiken eller om alla individer förstår kategorierna i verksamhetsstatistiken som införts. Allt detta är viktiga aspekter som kan påverka tillförlitligheten av datamaterialet och dess representativitet.

⁹ Se t.ex. Erika Willander och Peter Brandberg (2015) "Ett första spadtag för statistik över diakoni", Nyckeln till Svenska kyrkan, Peter Brandberg (2016) "Till vad ska diakonal räkning tjäna? 2.0", Nyckeln till Svenska kyrkan och Anna Davidsson Bremborg och Pernilla Jonsson (2018) "Diakonalt arbete: hur kan och ska vi mäta det?", Nyckeln till Svenska kyrkan.

TABELL 1. ANDEL AV ALLA FÖRSAMLINGAR I SVENSKA KYRKAN, SOM ÅRLIGEN RAPPORTERAT IN UPPGIFTER FÖR VERKSAMHETSSTATISTIKEN I KATEGORIN *VISSA ANDRA TYPER AV DIAKONAL VERKSAMHET* MELLAN ÅREN 2016-2018, I PROCENT

Variabelns beteckning	År		
	2016	2017	2018
Antal gånger personer besökts på sjukhus eller annan institution	73 %	74 %	74 %
Antal gånger personer besökts vid hembesök	87 %	87 %	89 %
Antal kontakttillfällen under året	78 %	78 %	79 %
Antal hushåll, utan barn	50 %	51 %	52 %
Antal hushåll, en vuxen med hemmavarande barn 0-19 år	47 %	48 %	49 %
Antal hushåll, två vuxna med hemmavarande barn 0-19 år	36 %	37 %	39 %
Frivilliga i diakonalt arbete	81 %	83 %	85 %
Antal församlingar totalt (i Sverige)	1361	1355	1337
Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas			

I tabell 1 ovan finns andelen (i procent) församlingar som rapporterat in statistik till kategorin *Vissa andra typer av diakonal verksamhet*. Även om Svenska kyrkans statistikdatabas gör åtskillnad mellan siffran noll och avsaknaden av ett inrapporterat värde (så kallad "missing value" eller "Null") har i ovan tabell de församlingar som rapporterat in det förstnämnda för respektive del av diakoniuppgifterna utelämnats helt. Det är självklart att flera församlingar faktiskt kan ha haft noll som värde i flera av sina diakonala verksamheter enligt tabellen. Samtidigt ska detta metodologiskt ställas i relation till den mer sannolika situationen att församlingar felaktigt kan ha skrivit in siffran noll även i de fall där de egentligen saknar uppgifter. Problematiken är känd sedan länge, men med kontinuerliga fortbildningar av personalen kan församlingarna öka kvalitén på sin inrapporterade statistik.

Den generella slutsatsen från tabell 1 ovan är att andelen församlingar som rapporterat in statistik i den tidigare nämnda kategorin i verksamhetsstatistiken med tiden har ökat. Även om inrapportering sker så varierar kvalitén av data. För att hantera detta utelämnas i analyserna nedan inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnittet. Enklare uttryckt innebär det att hela det statistiska materialet från enskilda församlingar kontrollerats mot bakgrund av årsgenomsnittet i samma stift och hela landet. Även om det förstås finns en viss risk för att felaktigt exkludera vissa församlingar vars siffror verkligen avviker från genomsnittet är det starkare argumentet för detta metodologiska val viken av en större grad av tillförlitlighet och representativitet. Med tanke på att det

också krävs tid för församlingarna att utarbeta fungerande rutiner för insamling av ny statistik är fokus i denna rapport på statistiken från perioden 2016-2018.¹⁰

DATAMATERIALET FÖR ANSTÄLLDA DIAKONER

Enligt gällande *BSF 01*, som är Svenska kyrkans befattningssystem för församlingar, finns det fem huvudsakliga befattningar som diakon: Församlingsdiakon, församlingsdiakon/arbetsledare, diakon med specialuppgift, sjukhusdiakon och stiftsdiakon.¹¹ Församlingsdiakoner är arbetstagare som enligt kyrkoordningen är behöriga att arbeta med uppdraget diakon i Svenska kyrkan och som arbetar i kyrkans diakonala verksamhet. Församlingsdiakoner med arbetsledarfunktion har samma uppgift, men också underställd personal. Diakoner med specialuppgift är behöriga diakoner som arbetar med specialuppgifter. Sjukhusdiakoner är behöriga diakoner som arbetar i Svenska kyrkans diakonala verksamhet i sjukhuskyrkor eller i liknande inriktning. Slutligen finns stiftsdiakoner som arbetar inom stiftens verksamheter.

Det finns tre källor till uppgifter om antalet anställda diakoner: Matrikel för Svenska kyrkan som är av förlaget Verbum utgiven uppslagsbok för uppgifter till kyrkans medarbetare och förtroendevalda¹², statistik från Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation (SKAO) och Kyrksam (Svenska kyrkans gemensamma elektroniska register över förtroendevalda och medarbetare). Alla tre är behäftade med problem. I förevarande rapport används bara uppgifterna från SKAO och Kyrksam.¹³ I denna del av avsnittet om tillförlitlighet och representativitet av data diskuteras dessa två datakällor för materialet över anställda församlingsdiakoner och diakoniassistenter i Svenska kyrkans församlingar. Några begränsningar gällande den tillgängliga statistiken över diakoner är viktiga att ha i åtanke.

Den statistik som SKAO samlar in och publicerar är lönestatistik och inte personalstatistik. SKAO redovisar sin officiella statistik efter kön separat från ålder och statistiken är ett tvärsnittsuttag i november månad varje år.

I och med förändringar i klassificering av befattningssystemet för att lättare kunna följa enskilda individers löneutveckling försvåras jämförelse över tid bakåt och utifrån det för tillfället gällande befattningssystemet. Detta och de strängare GDPR-kraven (Dataskyddsförordningen) för ändamålet av datainsamling gör det omöjligt för SKAO att publicera statistik på en nivå som är användbar ur ett analys- och forskningsperspektiv för utomstående analytiker och forskare. Även Kyrksam är behäftat

¹⁰ En annan viktig aspekt är att statistikuttaget för förevarande rapport gjordes under juni 2019. Det gör att vissa uppgifter, som kan ha justerats av församlingarna i samband med att de upptäckt några missar eller felberäkningar i sin inrapportering, inte avspeglas i rapporten.

¹¹ Se mer i: Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, BSF 01, Reviderat 2014, Befattningssystem för församlingar.

¹² Matrikel för Svenska kyrkan tas fram genom att förlaget Verbum skickar utskrivna listor på personalen till respektive församling eller enhet för validering. I grunden vilar informationen i Matrikeln därmed också på uppgifter från Kyrksam.

¹³ Valet att utelämna Matrikeln var enkelt – en uppslagsbok i tryckt form är inte särskilt användbar för en systematisk analys av den typ som denna rapport avser göra även om informationen är validerad.

med några begränsningar som behöver nämnas. För det första finns en viss osäkerhet med uppgifterna från Kyrksam, eftersom vissa personer som inte längre jobbar ändå kan finnas kvar i systemet under en viss tid. För det andra går det inte att jämföra statistiken över tid för att Kyrksam gallrar inaktuella uppgifter. Vid en jämförelse av uppgifterna från SKAO och Kyrksam noteras en övervikt av församlingsdiakoner som är 55 år eller äldre i statistiken från Kyrksam. SKAO publicerar för närvarande statistiken i åldersgrupperna -29 år, 30-54 år, 55+ år, vilket kraftigt begränsar möjligheten att närmare analysera vilka födelsekohorter som är överrepresenterade bland diakonerna. Samma jämförelse visar att det enligt SKAO (per november 2018) fanns 907 personer i Svenska kyrkans församlingar i befattningen församlingsdiakoner, medan Kyrksams uppgifter (per juni 2019) visar att det är 935 personer som har befattningen församlingsdiakon.

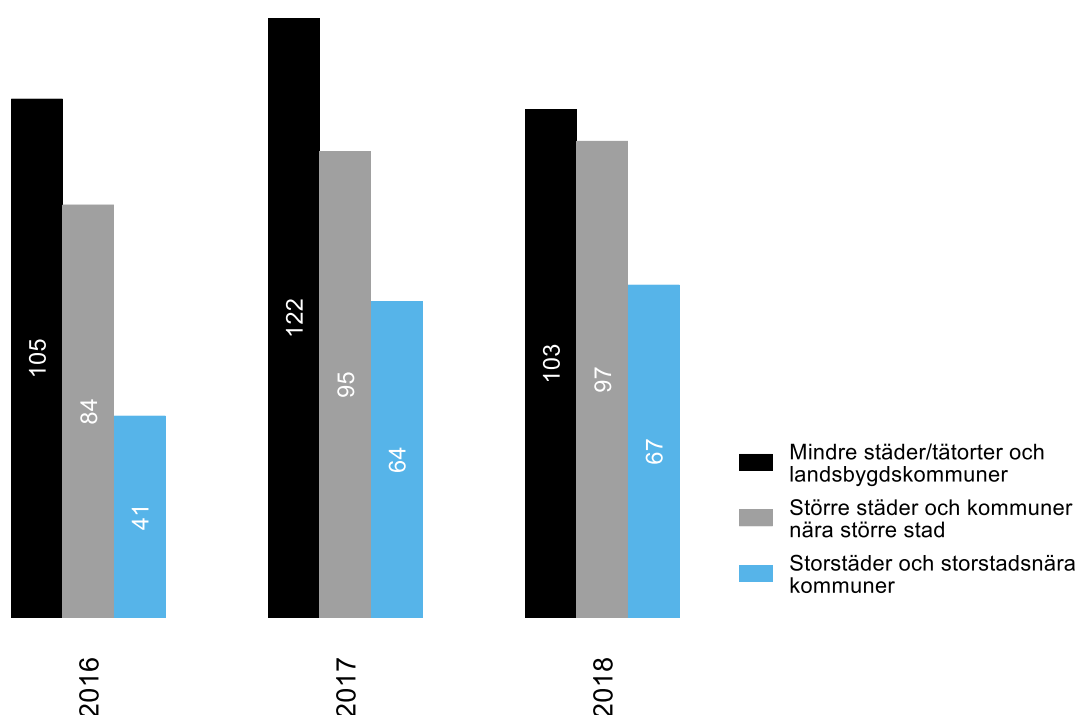
Samma begränsningar gäller också datamaterialet kring diakoniassistenter. Ytterligare en begränsning är att diakoniassistenter enligt gällande befattningssystem i Svenska kyrkan ingår i befattningen assistent i församlingsarbete. Det gör att de publicerade uppgifterna från SKAO inkluderar samtliga arbetstagare som ansvarar för eller medverkar i barn-, ungdoms-, vuxen- och diakonala verksamheter i församlingen. I Kyrksam finns däremot specifika uppgifter om diakoniassistenter som inriktning.

För att kunna göra en systematisk analys krävs uppgifterna från Kyrksam. Av ovan nämnda skäl är det dock viktigt att all tolkning av resultaten för variationen i fördelningen av tillgång till anställda diakoner och diakoniassistenter i Svenska kyrkans församlingar görs med viss försiktighet.

KYRKANS UPPSÖKANDE DIAKONALA VERKSAMHET ÄR OMFATTANDE

Svenska kyrkans församlingar besöker personer på sjukhus och andra institutioner inom ramen för sin diakonala verksamhet. Församlingens anställda medarbetare och deras frivilliga gör dessa besök. De diakonala insatser som organiseras av sjukhuskyrkornas medarbetare räknas också in i dessa besök. I verksamhetsstatistiken finns uppgifter om antal gånger som personer besökts när de vistats eller vårdats på någon institution. Exempel på dessa är fängelse, sjukhus, äldre- och gruppboende eller annan särskild boendeform. Under besöken på sjukhus och institutioner organiserar medarbetare och frivilliga från församlingen samtal med personer eller grupper.

FIGUR 1. ANTAL GÅNGER PERSONER BESÖKTS PÅ SJUKHUS ELLER ANNAN INSTITUTION PER 10 000 INVÅNARE. ANTAL EFTER KOMMUNTYP



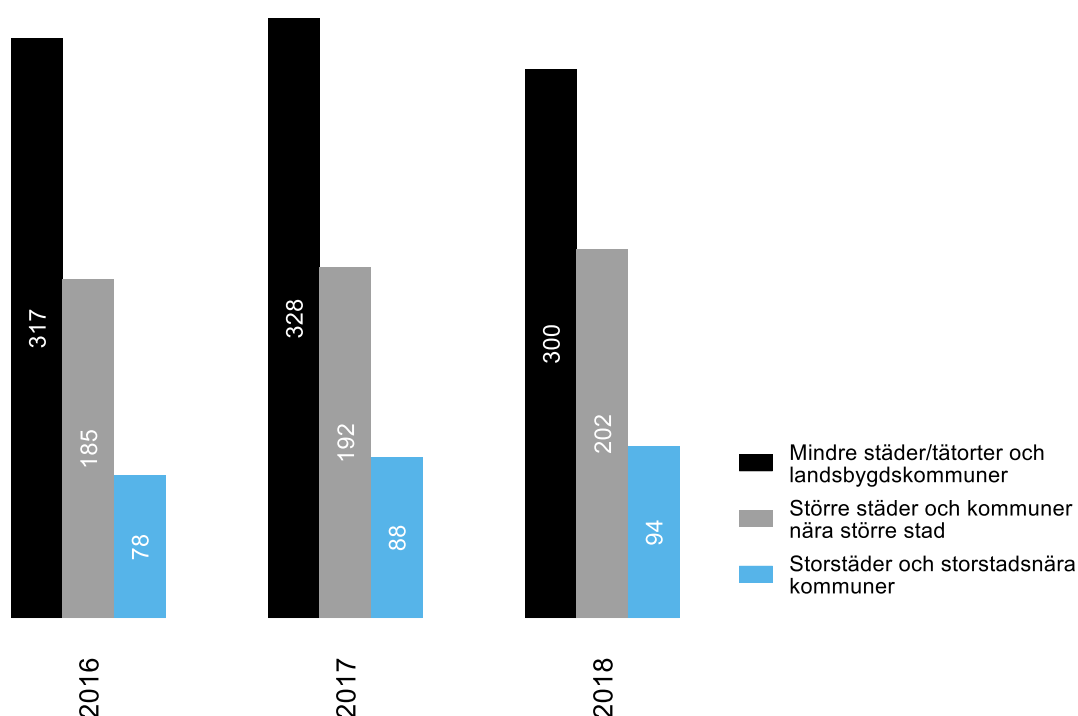
Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas. Inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnittet har exkluderats.

Under 2018 gjordes totalt över 91 000 besök på sjukhus eller annan institution i hela landet. Närmare tre av tio besök gjordes i landsbygdskommuner och mindre städer (29 procent). Samma gäller förorstäder och storstadsnära kommuner (30 procent). Andelen av besök i större städer och kommuner nära dessa var 41 procent eller över 37 000 besök på sjukhus och andra institutioner. Från 2016 till 2018 ökade det totala antalet besök på sjukhus eller annan institution med närmare 16 procent.

I figur 1 framgår hur många gånger personer besöktes på sjukhus eller annan institution per 10 000 invånare av församlingarnas medarbetare och deras frivilliga mellan

2016 och 2018. I landsbygdskommuner och mindre städer skedde det största antalet besök per invånare. Närmare 110 besök per 10 000 invånare gjordes i genomsnitt under perioden 2016-2018 i landsbygdskommuner och mindre städer. I större städer och kommuner nära större stad var det uppemot 92 besök per 10 000 invånare under samma period. Antalet besök på sjukhus och andra institutioner var drygt 57 per 10 000 invånare i storstäder och storstadsnära kommuner. Ökning i relation till antal invånare från 2016 till 2018 noteras enbart i storstäder och storstadsnära kommuner (ökning med 63 procent) och större städer eller kommuner nära dessa (ökade med över 15 procent).

FIGUR 2. ANTAL GÅNGER PERSONER BESÖKTS VID HEMBESÖK PER 10 000 INVÅNARE. ANTAL EFTER KOMMUNTYP



Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas. Inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnitten har exkluderats.

I liknande former som besöken på sjukhus och andra institutioner gör församlingarna även hembesök. Totalt gjordes under verksamhetsåret 2018 drygt 111 000 hembesök av församlingarnas medarbetare och frivilliga. Sedan 2016 är det en ökning med 3 procent sett i absoluta termer. Under 2018 gjordes 44 procent av alla hembesök i landsbygdskommuner samt mindre städer och 41 procent i större städer och kommuner nära dessa. I storstäder och storstadsnära kommuner gjordes 14 procent av alla hembesök.

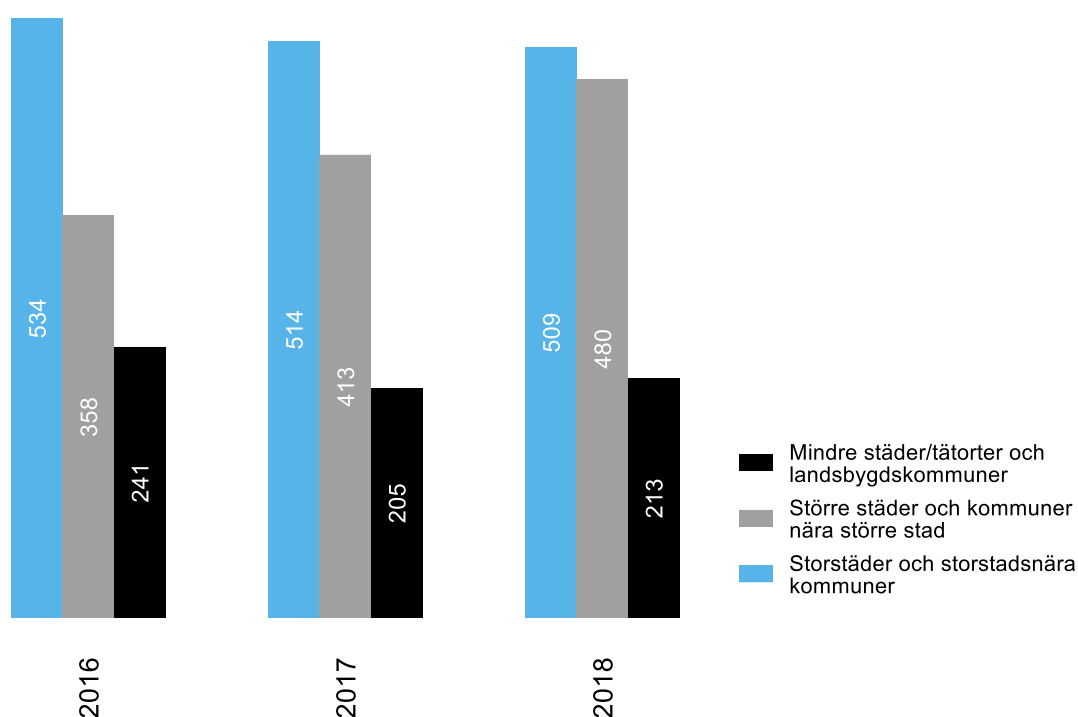
I figur 2 redovisas statistiken över hembesök i relation till 10 000 invånare. Överlag står landsbygdskommuner och mindre städer för den största delen av hembesök under perioden 2016-2018. Under 2018 gjordes 300 hembesök per 10 000 invånare i landsbygdskommuner och mindre städer. Till skillnad från landsbygdskommuner och mindre städer, där antalet hembesök per 10 000 varierade under perioden 2016-2018, är det en tydlig ökning av hembesök i kommuner som ligger i eller nära större städer och storstäder. I större städer och kommuner nära större stad var ökningen sedan 2018 drygt 10 procent i absoluta termer. I relation till antal invånare ökade hembesöken i princip med samma storlek. Ökningen i storstäder och storstadsnära kommuner var uppemot 7 procent i absoluta termer och 20 procent i relation till antal invånare.

MÅNGA SÖKER FÖRSAMLINGENS RÅD OCH STÖD

Kyrkans möte med människor i behov av diakonalt stöd var också av en aktningsvärd storlek under 2018. Församlingarna hade över 528 000 kontakttillfällen med individer som sökte församlingarnas råd eller stöd av diakonal karaktär. Det innebär en ökning med 16 procent sedan år 2016. I verksamhetsstatistiken räknas som kontakttillfällen alla de tillfällen vid vilka personer genom brev, telefon, e-post, sociala medier eller personligen efterfrågar råd eller stöd från församlingen.¹⁴

Under verksamhetsåret 2018 var det 237 000 kontakttillfällen i större städer och kommuner nära större stad, som dessutom stod för den största andelen (45 procent) av kontakttillfällen. Näst störst var antalet kontakttillfällen i storstäder och storstadsnära kommuner – drygt 37 procent eller över 195 000 tillfällen för kontakt. I landsbygdskommuner och mindre städer hade församlingarna närmare 96 000 kontakttillfällen eller 18 procent av samtliga tillfällen under 2018.

FIGUR 3. KONTAKTTILLFÄLLEN UNDER ÅRET PER 10 000 INVÅNARE. ANTAL EFTER KOMMUNTYP



Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas. Inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnittet har exkluderats.

¹⁴ Denna statistik har i dagsläget en lägre tillförlitlighet än övrig verksamhetsstatistik eftersom underlag inte alltid finns bevarade. Det pågår ett utvecklingsarbete vid kyrkokansliet för att ta fram tekniska hjälpmedel och löpande statistikinsamling 2019-2022.

Enligt figur 3 ökade kontakttillfällena per 10 000 invånare över tid bara i större städer och kommuner nära större stad. I storstäder och storstadsnära kommuner minskade antalet kontakttillfällena med 25 per 10 000 invånare från 2016 till 2018. I absoluta termer ökade dessa kontakttillfällena i landsbygdskommuner och mindre städer med uppemot 9 procent under samma period. Däremot framträder en helt annan bild när statistiken för landsbygdskommuner och mindre städer ställs i relation till befolkningen eller antal medlemmar i församlingarna som rapporterat in statistiken. I relation till befolkningen minskade kontakttillfällena med drygt 12 procent och blev i genomsnitt 213 kontakttillfällena per 10 000 invånare under 2018 i landsbygdskommuner och mindre städer. En minskning noteras också om vi relaterar statistiken till antal medlemmar som bor i församlingarna eller jämför den sistnämnda mellan samma urval av församlingar under 2016-2018.

FLER HUSHÅLL FÅR EKONOMISKA BIDRAG FRÅN KYRKANS FÖRSAMLINGAR, MEN DET UTBETALADE STÖDET MINSKAR

Svenska kyrkans församlingar betalar ut tillfälliga ekonomiska medel till hushåll i behov. Medlen kan vara budgeterade, skänkta, insamlade eller komma från stiftelser som förvaltas eller på något annat sätt är förknippade med församlingen. Mellan 2016 och 2018 var det totala utbetalade ekonomiska bidraget till hushållen närmare 214 miljoner kronor. Sammanlagt 44 374 hushåll fick drygt 68 miljoner kronor i form av tillfälliga ekonomiska bidrag från kyrkans församlingar under 2018 och det är en ökning i antalet hushåll med närmare 8 procent sedan 2016. Under samma period har dock det utbetalade stödet minskat med drygt 10 miljoner eller 13 procent, som innebär att kyrkans församlingar betalade ut ekonomiskt stöd till fler hushåll även om det utbetalade beloppet minskade totalt.

TABELL 2. FÖRDELNINGEN AV OLIKA HUSHÅLLSTYPER MED EKONOMISKT STÖD FRÅN SVENSKA KYRKANS FÖRSAMLINGAR, I PROCENT

Typ av hushåll	År		
	2016	2017	2018
Hushåll utan barn	52 %	55 %	49 %
Hushåll bestående av en vuxen med hemmavarande barn 0-19 år	32 %	31 %	35 %
Hushåll bestående av två vuxna med hemmavarande barn 0-19 år	16 %	14 %	16 %
	100 %	100 %	100 %
Totala antalet hushåll som får ekonomiskt stöd från Svenska kyrkans församlingar	41 056	42 701	44 374
Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas			

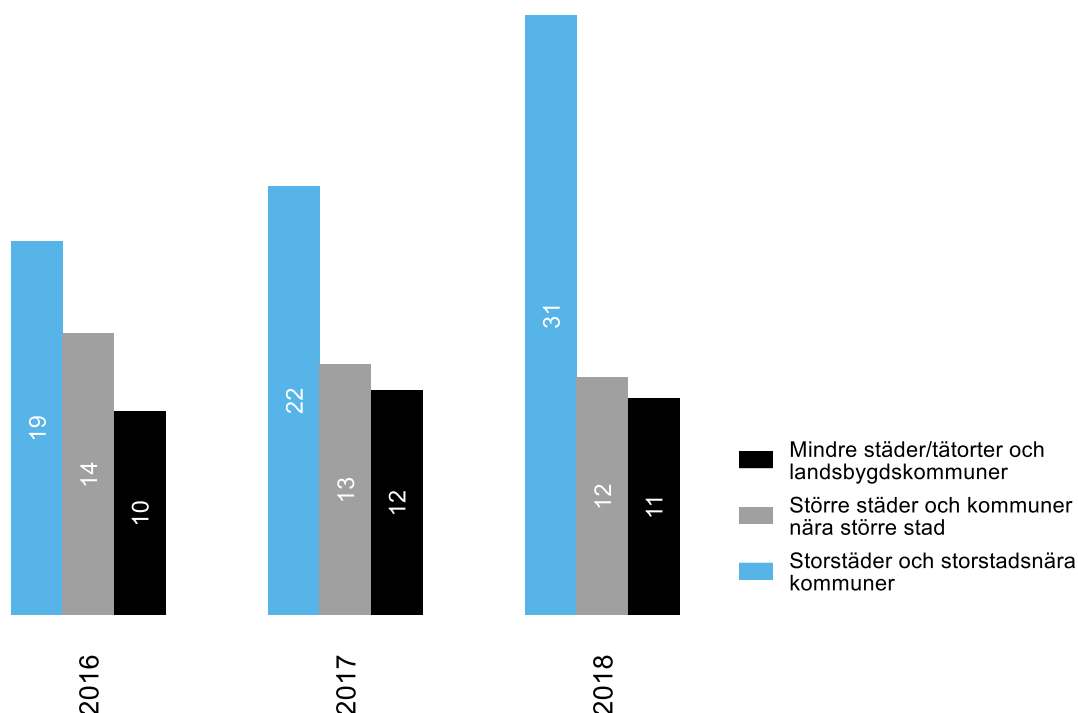
Tabell 2 visar vilka hushållstyper som fick tillfälliga ekonomiska bidrag från kyrkans församlingar under perioden 2016-2018. Under verksamhetsåret 2018 var 49 procent hushåll utan barn, 35 procent bestående av en vuxen med hemmavarande barn 0-19 år och 16 procent var hushåll med två vuxna och hemmavarande barn 0-19 år. I hela landet var under samma period vartannat hushåll med ekonomiska bidrag från kyrkans församlingar hushåll utan barn. Näst vanligast under samma period var hushåll bestående av en vuxen med hemmavarande barn.

Vid en närmare genomgång av vilka typer av hushåll som fick detta stöd i landet framträder tydliga skillnader efter kommuntyp.

EKONOMISKA STÖDET TILL HUSHÅLL UTAN BARN ÄR VANLIGAST I STORSTÄDER OCH STORSTADSNÄRA KOMMUNER

Under verksamhetsåret 2018 var 25 procent av hushållen utan barn med ekonomiskt stöd från kyrkans församlingar bosatta i landsbygdskommuner och mindre städer, 31 procent i större städer/kommuner nära dessa och 44 procent i storstäder/storstadsnära kommuner.

FIGUR 4. HUSHÅLL UTAN BARN MED EKONOMISKT STÖD FRÅN KYRKANS FÖRSAMLINGAR PER 10 000 INVÅNARE. ANTAL HUSHÅLL EFTER KOMMUNTYP



Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas. Inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnittet har exkluderats.

I figur 4 framgår hur många hushåll utan barn som fick tillfälligt ekonomiskt stöd från kyrkans församlingar per 10 000 invånare. Stödet till denna kategori av hushåll är vanligast i storstäder och storstadsnära kommuner och 9 510 sådana hushåll fick stöd från församlingar i dessa kommuner under 2018. I genomsnitt 31 hushåll utan barn per 10 000 invånare fick stöd i storstäder och storstadsnära kommuner under förra året, vilket är en ökning med närmare 63 procent från 2016 sett i relation till antal invånare. I absoluta termer är ökningen över 28 procent.

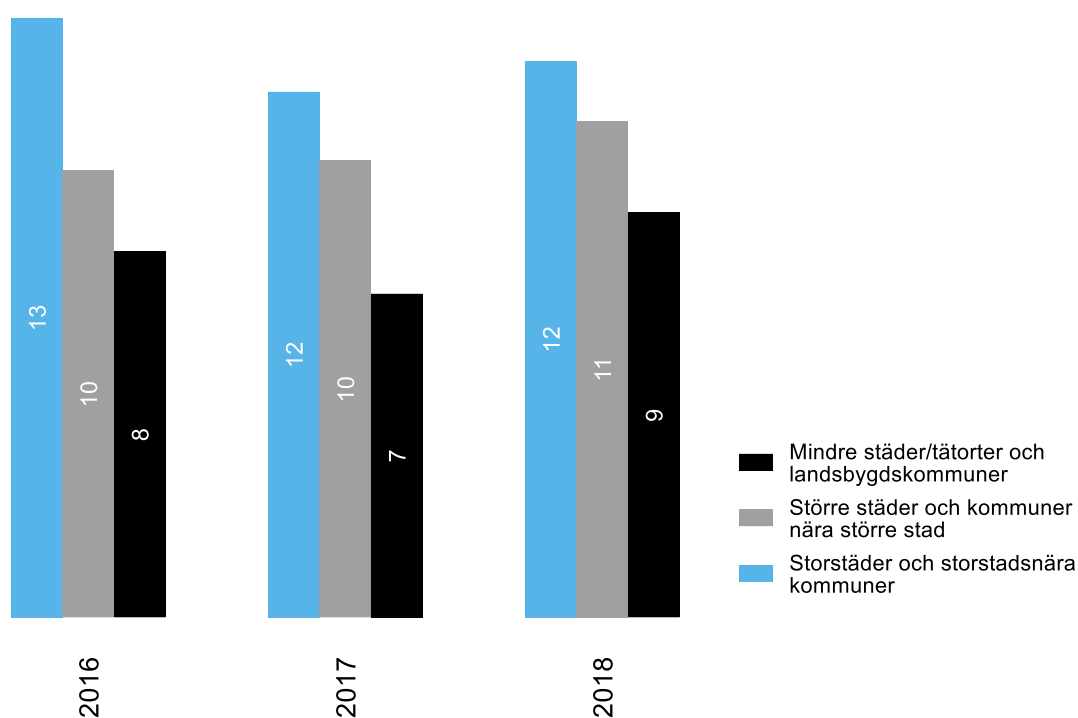
I landsbygdskommuner/mindre städer och större städer ser utvecklingen annorlunda ut för antalet hushåll utan barn med ekonomiskt stöd från kyrkan per 10 000 invånare. I samma figur framträder tydligt att skillnaden krymper mellan landsbygdskommuner/mindre städer och större städer för antalet hushåll utan barn med bistånd från kyrkan per 10 000 invånare. Överlag minskar antalet hushåll utan barn

med ekonomiskt stöd från kyrkans församlingar i större städer eller kommuner nära större stad. År 2016 fick 7 114 hushåll i denna kategori bistånd från kyrkan, men under 2018 var deras antal 6 708.

EKONOMISKA STÖDET TILL HUSHÅLL MED EN VUXEN OCH HEMMAVARANDE BARN ÖKAR I STÖRRE STÄDER SAMT LANDSBYGDSKOMMUNER OCH MINDRE STÄDER

Under 2018 var över 31 procent av hushållen bestående av en vuxen och hemmavarande barn 0-19 år med ekonomiskt stöd från kyrkans församlingar bosatta i landsbygdskommuner och mindre städer, 41 procent i större städer/kommuner nära dessa och uppemot 28 procent i storstäder/storstadsnära kommuner.

FIGUR 5. HUSHÅLL BESTÅENDE AV EN VUXEN MED HEMMAVARANDE BARN 0-19 ÅR MED EKONOMISKT STÖD FRÅN KYRKANS FÖRSAMLINGAR PER 10 000 INVÅNARE. ANTAL HUSHÅLL EFTER KOMMUNTYP



Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas. Inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnitten har exkluderats.

Figur 5 visar antalet av dessa hushåll med stöd från kyrkans församlingar per 10 000 invånare. Vanligast är stödet i storstäder och storstadsnära kommuner. Totalt 6 430 hushåll med en vuxen och hemmavarande barn i åldrarna 0-19 år fick ekonomiskt stöd från församlingarna i storstäder eller kommuner nära dessa under 2018. Under perioden 2016 och 2018 minskade antalet hushåll av denna typ med ekonomiskt stöd från kyrkan i storstäder och storstadsnära kommuner – med närmare 7 procent i absoluta termer och 8 procent i relation till befolkningen. Under det senaste verksamhetsåret 2018 fick i genomsnitt drygt 12 hushåll (per 10 000 invånare) med en vuxen

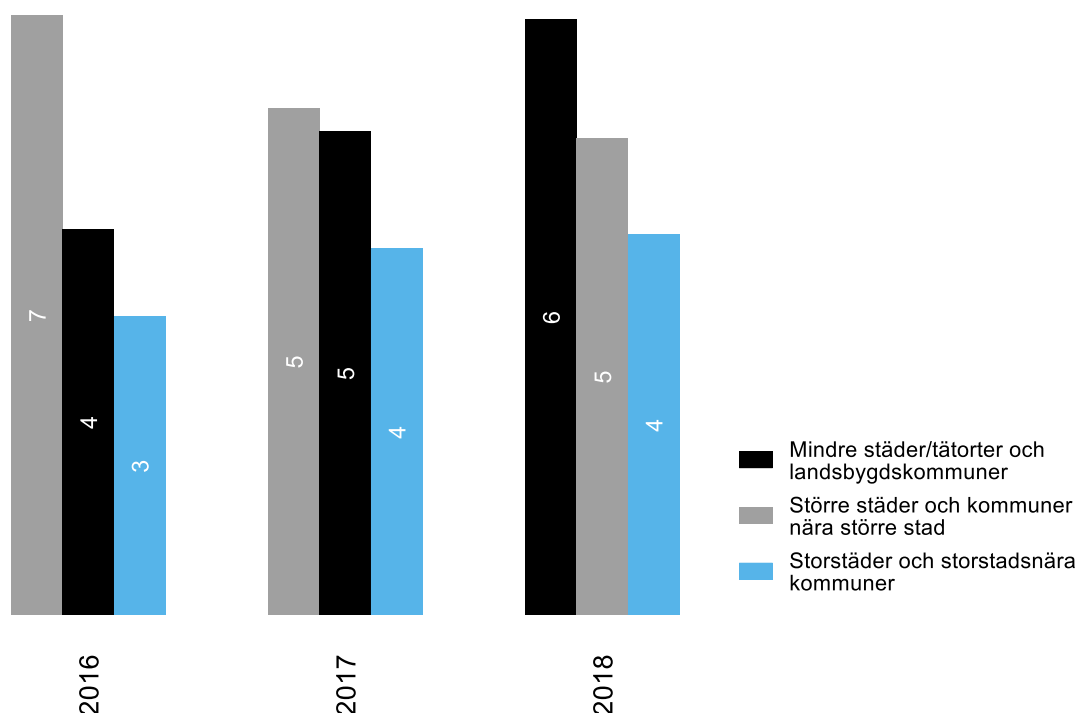
och hemmavarande barn i storstäder och storstadskommuner ekonomiskt stöd från kyrkans församlingar.

Antalet hushåll bestående av en vuxen och hemmavarande barn 0-19 år med ekonomiskt stöd från kyrkan per 10 000 invånare ökade både i landsbygdskommuner/mindre städer och större städer samt kommuner nära dessa under perioden 2016-2018. År 2018 var antalet hushåll i denna kategori 4 788 i den förstnämnda kommuntypen och 6 430 i den senare. Ökningen var 40 procent och drygt 25 procent i landsbygdskommuner/mindre städer respektive större städer eller kommuner i deras närhet.

EKONOMISKA STÖDET TILL HUSHÅLL MED TVÅ VUXNA OCH HEMMAVARANDE BARN ÄR VANLIGAST I LANDSBYGDSKOMMUNER OCH MINDRE STÄDER

Under verksamhetsåret 2018 var uppemot 45 procent av hushållen bestående av två vuxna med hemmavarande barn 0-19 år med ekonomiskt stöd från kyrkan bosatta i landsbygdskommuner och mindre städer, 39 procent i större städer/kommuner nära dessa och nästan 17 procent i storstäder/storstadsnära kommuner.

FIGUR 6. HUSHÅLL BESTÅENDE AV TVÅ VUXNA MED HEMMAVARANDE BARN 0-19 ÅR MED EKONOMISKT STÖD FRÅN KYRKANS FÖRSAMLINGAR PER 10 000 INVÅNARE. ANTAL HUSHÅLL EFTER KOMMUNTYP



Källa: Svenska kyrkans statistikdatabas. Inrapporterade uppgifter som avviker med tre standardavvikelser från både stifts- och riksgenomsnittet har exkluderats.

I figur 6 redovisas antal hushåll med två vuxna samt hemmavarande barn 0-19 år med ekonomiskt stöd från församlingarna i Svenska kyrkan i relation till befolkningen. Mellan verksamhetsåren 2016 och 2018 var det fler hushåll av denna typ som fick ekonomiskt stöd i landsbygdskommuner/mindre städer och större städer än i storstäder/storstadsnära kommuner. Antalet hushåll av denna typ var 3 139 under 2018 i landsbygdskommuner och mindre städer, vilket är en fördubbling i relation till 2016 års statistik. I större städer och kommuner nära större stad minskade deras antal från 3 664 hushåll till 2 750 eller med närmare 25 procent från 2016 till 2018. Under samma period ökade antalet hushåll i denna kategori i storstäder eller storstadsnära kommuner med drygt 5 procent från 1 116 hushåll till 1 168 hushåll.

Det är viktigt att särskilja diakonin från diakonernas arbetsuppgifter. En diakon kan utföra många arbetsuppgifter som mäts i verksamhetsstatistiken under andra dimensioner av den grundläggande uppgiften, men dessa ger också särskilda förutsättningar att bedriva diakoni. Svenska kyrkans församlingars diakonala arbete görs både av anställda medarbetare och frivilliga. En särskild roll i församlingarnas diakonala verksamhet har församlingsdiakonerna. Enligt uppgifter från Kyrksam per juni 2019 fanns det totalt 1054 personer som är anställda som diakoner i Svenska kyrkans församlingar.¹⁵ Församlingsdiakon är den absolut vanligaste befattningen bland personer anställda som diakoner i Svenska kyrkan - drygt 89 procent eller 935 personer. I övrigt är nästan 3,5 procent anställda som sjukhusdiakoner, 1,6 procent som församlingsdiakoner med arbetsledarfunktion, 3,7 procent som diakoner med specialuppgift och över 2,4 procent som stiftsdiakoner.¹⁶

I avsnitten härnäst redovisas uppgifter om tillgången till anställda församlingsdiakoner och diakoniassistenter samt övergripande gruppegenskaper för dessa.¹⁷ Inledningsvis kan kort nämnas att fyra av tio församlingar (40 procent) i landsbygdskommuner och mindre städer varken har tillgång till en församlingsdiakon eller diakoniassistent enligt uppgifter från Kyrksam. Var fjärde församling (25 procent) i större städer och kommuner nära dessa är i samma situation. Detta kan jämföras med att bara drygt 5 procent av församlingarna i storstäder och storstadsnära kommuner saknar båda dessa befattningar. I vissa fall har indelningsförändringar gett församlingar som tidigare saknat diakon tillgång till sådan, men i andra församlingar får tjänsten delas med fler.

FLEST FÖRSAMLINGS DIAKONER I STORSTÄDER OCH STÖRRE STÄDER, MEN TILLGÅNG VARIERAR

I enbart tre av tio av Svenska kyrkans församlingar finns åtminstone en anställd församlingsdiakon enligt uppgifter från Kyrksam. Tillgången till anställda församlingsdiakoner är dubbelt så stor på pastoratsnivå - i sex av tio pastorat inom Svenska kyrkan finns minst en anställd församlingsdiakon. Tillgången varierar i landet också beroende på typ av kommun. Låt oss undersöka denna variation närmare.

¹⁵ Eftersom det förekommer att en och samma person tjänstgör i flera olika diakonibefattningar eller enheter skiljer sig antalet personer som arbetar som diakoner från antalet befattningar som diakon inom Svenska kyrkan.

¹⁶ Som en alternativ källa redovisas också samma statistik från SKAO. Enligt publicerade uppgifter från dem fanns det på hösten 2018 totalt 1 081 diakoner i tjänst. Församlingsdiakon är även här den vanligaste befattningen bland diakonerna (84 procent eller 907 församlingsdiakoner). Betydligt färre är anställda som sjukhusdiakoner (5,4 procent), församlingsdiakoner med arbetsledarfunktion, diakoner med specialuppgift (båda befattningarna 4 procent var) och stiftsdiakoner (3 procent).

¹⁷ Observera att dessa uppgifter gäller enbart befattningen församlingsdiakon och inte dem med tilläggsfunktioner.

TABELL 3. TILLGÅNGEN TILL FÖRSAMLINGSDIAKONER. EFTER KOMMUNTYP

Kommuntyper	Antal (andel) församlingsdiakoner i församlingarna inom varje kommuntyp	Andel församlingar som har åtminstone en församlingsdiakon	Andel pastorat som har åtminstone en församlingsdiakon	Församlingsdiakoner per 10 000 invånare i församlingar som har åtminstone en församlingsdiakon	Församlingsdiakoner per 10 000 invånare i pastorat som har åtminstone en anställd församlingsdiakon
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	256 (27 %)	17 %	55 %	11,3	15,2
Större städer och kommuner nära större stad	386 (41 %)	34 %	58 %	6,9	9,9
Storstäder och storstadsnära kommuner	293 (31 %)	60 %	75 %	3,2	3,2
Riket	935 (100 %)	34 %	58 %	6,9	9,9
Källa: Kyrksam.					
Anm.: Andelarna som anges i procent ovan är avrundade och uppgår inte alltid till 100 %. Andelarna i genomsnitt för "Riket" anger medianvärdet för respektive resultatcolumn förutom för den första.					

Ovanstående tabell 3 ämnar visa den varierande tillgången till församlingsdiakoner beroende på vilket perspektiv på tillgången som står i centrum. Tre perspektiv är av särskilt intresse i denna rapport – tillgången med fokus på (1) personerna som arbetar i befattningen församlingsdiakon, (2) församlingarna i Svenska kyrkan och (3) invånare i församlingarna och pastoraten med minst en anställd församlingsdiakon.

Den som främst är intresserad av personerna som arbetar i befattningen församlingsdiakon noterar i den första resultatcolumnen att de flesta av alla församlingsdiakoner inom Svenska kyrkan är verksamma i församlingar som ligger i större städer och kommuner nära dessa – 41 procent av samtliga anställda personer i befattningen församlingsdiakon. Lägst andel av alla anställda personer i befattningen församlingsdiakon arbetar i församlingarna som finns i landsbygdskommuner och mindre städer. Notera dock att en del församlingar inom samma kommuntyp kan ha många församlingsdiakoner, medan andra ingen alls.

Av det sistnämnda skälet redovisas i den andra resultatkolumnen i tabell 3 andelen församlingar som har anställda församlingsdiakoner inom varje kommuntyp. Statistiken i denna kolumn är mest intressant för den läsare som istället vill se vilken andel av Svenska kyrkans alla församlingar i varje kommuntyp saknar eller har tillgång till åtminstone en anställd församlingsdiakon. Med andra ord relaterar statistiken i den andra resultatkolumnen till Svenska kyrkans församlingar inom varje kommuntyp. Därmed syns att det i mer än åtta av tio församlingar i landsbygdskommuner och mindre städer saknas församlingsdiakoner. Andelen församlingar som har en församlingsdiakon är störst i storstäder och storstadsnära kommuner – sex av tio församlingar har åtminstone en anställd församlingsdiakon. Även på pastoratsnivå (se den tredje resultatkolumnen i tabell 3) framträder en liknande bild – andelen av pastorat som har en anställd församlingsdiakon är störst i storstäder och storstadsnära kommuner (75 procent). Lägst andel pastorat som har åtminstone en anställd församlingsdiakon finns i landsbygdskommuner och mindre städer (55 procent).

I de två sista resultatkolumnerna i tabell 3 redovisas statistik på tillgången till församlingsdiakoner med fokus på invånare i församlingarna och pastoraten med åtminstone en anställd församlingsdiakon. Statistiken visar att tillgången till församlingsdiakoner i dessa församlingar och pastorat istället är störst i landsbygdskommuner samt mindre städer och minst i storstäder/storstadsnära kommuner.

FÅ ANSTÄLLDA DIAKONIASSISTENTER OCH VARANNAN ÄR ANSTÄLLD I STÖRRE STÄDER

Förutom diakonerna arbetar även diakoniassistenter i en del av kyrkans församlingar. Enligt uppgifter från Kyrksam per juni 2019 finns 91 diakoniassistenter i församlingarna och pastoraten. I bara drygt 6 procent av Svenska kyrkans församlingar eller 12 procent av samtliga pastorat finns åtminstone en anställd diakoniassistent enligt uppgifter från Kyrksam. På samma sätt som den tidigare redovisningen av tillgången till församlingsdiakoner presenteras statistiken för tillgången till diakoniassistenter i nedanstående tabell.

TABELL 4. TILLGÅNGEN TILL DIAKONIASSISTENTER, EFTER KOMMUNTYP

Kommuntyper	Antal (andel) diakoniassistenter i församlingarna inom varje kommuntyp	Andel församlingar som har diakoniassistent	Andel pastorat som har diakoniassistent	Diakoniassistenter per 10 000 invånare i församlingar som har åtminstone en anställd diakoniassistent	Diakoniassistenter per 10 000 invånare i pastorat som har åtminstone en anställd diakoniassistent
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	34 (37 %)	5 %	12 %	5,3	6,5
Större städer och kommuner nära större stad	46 (51 %)	7 %	15 %	9,2	9,2
Storstäder och storstadsnära kommuner	11 (12 %)	5 %	8 %	1,1	1,1
Riket	91 (100 %)	5 %	12 %	5,3	6,5
Källa: Kyrksam. Anm.: Andelarna som anges i procent ovan är avrundade och kan i vissa fall inte uppgå till 100 %. Andelarna i genomsnitt för "Riket" anger medianvärdet för respektive resultatkolumn förutom för den första.					

Den första resultatkolumnen i tabell 4 fokuserar på personerna som tjänstgör som diakoniassistenter. Statistiken visar att varannan diakoniassistent är anställd i församlingar som finns i större städer och kommuner nära dessa. Minst andel (12 procent) av samtliga personer som arbetar som diakoniassistenter i Svenska kyrkans församlingar finns i storstäder och storstadsnära kommuner.

I resultatkolumnerna två och tre i samma tabell redogörs för andelen församlingar samt pastorat som har minst en anställd diakoniassistent inom varje kommuntyp. Där är således fokus på andelen i relation till det totala antalet församlingar och pastorat inom varje kommuntyp. Uppgifterna visar att även här är tillgången till anställda diakoniassistenter störst i församlingar och pastorat som finns i större städer och kommuner nära dessa (7 procent). Andelen av församlingar som har minst en anställd diakoniassistent är lika stor i både landsbygdskommuner och mindre städer samt storstäder och storstadsnära kommuner (drygt 5 procent). På pastorsnivå är dock andelen störst i större städer och kommuner nära dessa (15 procent).

I de två sista resultatcolumnerna i tabell 4 redovisas statistik på tillgången till diakonassistenter i relation till 10 000 invånare i församlingarna och pastoraten med åtminstone en anställd församlingsdiakon. Statistiken visar att tillgången till diakonassistenter i dessa församlingar och pastorat på samma sätt är störst i större städer och kommuner nära dessa. Minst tillgång i relation till 10 000 invånare noteras i församlingar och pastorat som ligger i storstäder och storstadsnära kommuner.

MAJORITETEN AV FÖRSAMLINGSDIAKONERNA ÄR KVINNOR OCH 55 ÅR ELLER ÄLDRE.

SKAO:s uppgifter visar att nio av tio församlingsdiakoner är kvinnor. Överlag är den absoluta majoriteten bland personer som arbetar i befattningar inom diakoni kvinnor. 47 procent av församlingsdiakoner i Svenska kyrkan är 30-54 år gamla och 52 procent 55 år eller äldre. Mindre än en 1 procent av församlingsdiakoner är 29 år eller yngre.

TABELL 5. SNITTÅLDER FÖR FÖRSAMLINGSDIAKONER VID TILLTRÄDE AV TJÄNST. EFTER KOMMUNTYP

Kommuntyp	Genomsnittsålder	Median	Antal församlingsdiakoner
Alla	49	50	935
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	50	51	256
Större städer och kommuner nära större stad	48	50	386
Storstäder och storstadsnära kommuner	48	49	293
Källa: Kyrksam			

I tabellen ovan redovisas medel- och medianåldern för församlingsdiakoner vid tillträde av tjänst i Svenska kyrkans församlingar. Uppgifterna kommer från Kyrksam och är från juni 2019. En och samma församlingsdiakon kan ha tjänst i flera församlingar samtidigt, men ha tillträtt under olika år. I tabellen har antalet församlingsdiakoner ökat med drygt tre procent sedan de senaste uppgifterna från november 2018 publicerades av SKAO. Det är förstås svårt att avgöra om det är en faktisk ökning, men det mest sannolika är att det bara är resultat av en eventuell fördröjning i aktualiseringen av uppgifter i Kyrksam samt att SKAO:s uppgifter inte fångar hela förra kalenderårets antal anställda diakoner. Däremot är uppgifterna om åldern vid tillträde av tjänst i ovanstående tabell inte gravt missvisande för att de dels bygger på året församlingsdiakoner föddes och en uppgift i Kyrksam om vilket år de tillträdde sina tjänster. Det är med andra ord tillräckligt tillförlitliga uppgifter för att de inte ändras

över tid annat än vid uppenbara fel. Det framgår i tabellen ovan att medianåldern vid tillträde av tjänst som församlingsdiakon i Svenska kyrkan är 50 år. Högst medianålder vid nyanställning är 51 år och finns bland församlingsdiakonerna verksamma på församlingarna i landsbygdskommuner och mindre städer. I större städer och kommuner nära dessa är medianåldern vid tillträde av tjänst 50 år och i storstäder och storstadsnära kommuner är den 49,5 år.

VANLIGAST ATT DIAKONIASSISTENTER ÄR KVINNOR OCH ÄLDRE ÄN 55 ÅR

Av alla diakoniassistenter är över hälften 55 år eller äldre, drygt 44 procent är 30-54 år gamla och bara en procent 29 år eller yngre. Även här är kvinnorna i majoritet.

TABELL 6. SNITTÅLDER FÖR DIAKONIASSISTENTER VID TILLTRÄDE AV TJÄNST. EFTER KOMMUNTYP			
Kommuntyp	Genomsnittsålder	Median	Antal diakoniassister-ter
Alla	48	48	91
Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	49	50,5	34
Större städer och kommuner nära större stad	47	48	46
Storstäder och storstadsnära kommuner	48	48	11
Källa: Kyrksam			

I tabell 6 visas genomsnittsåldern för diakoniassistenter vid tillträde av tjänst i Svenska kyrkans församlingar. I alla församlingar som har diakoniassistenter är medianåldern 48 år vid tillträde av tjänst. Högst medianålder vid nyanställning är 50,5 år och noteras i församlingar som ligger i landsbygdskommuner och mindre städer. I både större städer och storstäder samt kommuner nära dessa är medianåldern vid tillträde av tjänst som diakoniassistent 48 år. Sammantaget och rimligen noterar vi att diakoniassistenterna är något yngre än församlingsdiakonerna vid tillträde av tjänst, men skillnaderna är mycket små.

Samtidigt som färre är medlemmar, eller medlemmar för livet, i en organisation så är många beredda att ge av sin tid. Nästan hälften av befolkningen uppger att de arbetar frivilligt för en organisation i någon form och intresset har ökat.¹⁸

Engagemang går förstås att mäta på flera sätt, men i kyrkans verksamhetsstatistik används antal frivilliga i kyrkans diakonala arbete som ett mått. År 2018 var 37 153 volontärer engagerade i kyrkans församlingars diakonala verksamheter.¹⁹ Det är en ökning med nästan 19 procent sedan 2016. Under perioden 2016-2018 engagerade sig i genomsnitt 33 000 frivilliga varje år i församlingarnas diakonala arbete i Sverige. Dock ses inte en generell ökande trend i antalet frivilliga i Svenska kyrkans arbete.²⁰ Detta är en effekt av färre frivilliga i barn- och ungdomsarbetet. Intresset växer däremot för att engagera sig ideellt i församlingarnas diakonala verksamhet. Det tycks även här vara en tätare relation till boende i församlingen och därmed lättare för församlingar i en mindre stad eller på landsbygd att kanalisera människors vilja att bidra med sin tid än i storstäder och större städer.

¹⁸ Tobias Harding (2012), *Ideellt arbete i kultursektorn*, s. 17; Lars Svedberg, Johan von Essen och Magnus Jegermalm (2010), *Svenskarnas engagemang är större än någonsin insatser i och utanför föreningslivet*.

¹⁹ Statistikdatabasen innehåller inga uppgifter om fördelningen mellan män och kvinnor bland frivilliga.

²⁰ Svenska kyrkan (2018), statistikdatabasen.

Denna rapport har med statistik systematiskt kartlagt aspekter av det diakonala arbetet som görs av Svenska kyrkans församlingar och visat hur dessa skiljer sig mellan stad och land. Rapportens tyngdpunkt har legat på församlingarnas uppsökande verksamhet, antalet tillfällen som individer sökt församlingens råd och stöd, kyrkans ekonomiska bidrag till hushåll, variationen i fördelningen av tillgång till anställda diakoner samt diakoniassistenter, och ideellt engagemang. Denna rapport har i sin helhet redovisat flera viktiga resultat som sammanfattas härnäst.

SAMMANFATTNING AV RESULTATEN

Kyrkans uppsökande diakonala verksamhet är omfattande. I verksamhetsstatistiken består den uppsökande diakonala verksamheten av antal gånger som personer besökts på sjukhus eller annan institution och hembesök i Sverige.

Totalt gjorde medarbetarna i Svenska kyrkans församlingar och deras frivilliga 91 000 besök på sjukhus eller annan institution under 2018. Från 2016 ökade dessa besök med drygt 16 procent. I absoluta termer gjordes den största andelen av sådana besök (41 procent) i större städer och kommuner nära dessa. Närmare tre av tio besök på sjukhus eller annan institution gjordes i landsbygdskommuner och mindre städer samt storstäder/storstadsnära kommuner. I relation till befolkningen betyder det att sådana besök är vanligast i landsbygdskommuner och mindre städer (103 besök på sjukhus eller annan institution per 10 000 invånare).

Församlingarnas medarbetare och frivilliga gjorde totalt 111 000 hembesök under verksamhetsåret 2018. Sedan 2016 ökade dessa besök med 3 procent. I absoluta termer var dessa besök relativt ovanliga i storstäder och storstadsnära kommuner - enbart 14 procent alla hembesök under 2018. Hembesöken var istället vanligare i landsbygdskommuner/mindre städer och större städer/kommuner nära dessa då mer än fyra av tio hembesök gjordes i dessa två kommuntyper. Skillnaderna förstärks när statistiken relateras till antal invånare i församlingarna. En viktig iakttagelse är emellertid att hembesöken ökar i både större städer och storstäder, medan trenden är den motsatta i landsbygdsförsamlingar och mindre städer. På sikt kan det alltså innebära mindre skillnader mellan stad och land.

Många söker församlingens råd och stöd. Under 2018 hade Svenska kyrkans församlingar över 528 000 kontakttillfällen med personer som sökte församlingarnas råd eller stöd av diakonal karaktär, vilket är en ökning med 16 procent sedan 2016. I absoluta termer var dessa kontakttillfällen vanligast i större städer och kommuner nära dessa (45 procent av alla kontakttillfällen under 2018). Minst vanliga, bara 18 procent av samtliga tillfällen under 2018, var kontakttillfällena i församlingar som ligger i landsbygdskommuner och mindre städer. I relation till 10 000 invånare var kontakttillfällena däremot vanligast i storstäder och storstadsnära kommuner, men fortfarande minst vanliga i landsbygdskommuner och mindre städer.

Antalet hushåll som får ekonomiskt bistånd från kyrkan ökar, men det utbetalade stödet minskar. Svenska kyrkans församlingar betalade ut över 68 miljoner kronor i form av tillfälligt ekonomiskt stöd till 44 374 hushåll under verksamhetsåret 2018. Mellan 2016 och 2018 har det utbetalade stödet minskat med drygt 10 miljoner kronor eller 13 procent, men antalet hushåll som får tillfälligt ekonomiskt stöd från Svenska kyrkans församlingar har under samma period ökat med närmare 8 procent. Nästan vartannat hushåll som får tillfälligt ekonomiskt stöd från kyrkans församlingar är hushåll med vuxna utan hemmavarande barn. Både i absoluta termer och i relation till 10 000 invånare är hushåll med vuxna utan hemmavarande barn med stöd från kyrkan det vanligaste i storstäderna. Under verksamhetsåret 2018 var hushåll bestående av två vuxna med hemmavarande barn med stöd från kyrkan vanligast i landsbygdskommunerna/mindre städerna.

Tillgången till anställda församlingsdiakoner och diakoniassistenter varierar i landet. En väldigt liten andel av personer som jobbar som församlingsdiakoner är män. Det är också värt att notera att majoriteten av församlingsdiakonerna är 55 år eller äldre. Snittåldern vid tillträde av tjänst som församlingsdiakon är 50 år. Högst medianålder vid nyanställning är 51 år och noteras bland församlingsdiakonerna i landsbygdskommuner och mindre städer. Fyra av tio församlingar i landsbygdskommuner och mindre städer har varken tillgång till diakon eller diakoniassistent. I kontrast till detta är det bara 5 procent av församlingarna i storstäder och storstadsnära kommuner som saknar båda dessa befattningar. I vissa fall har indelningsförändringar gett församlingar som tidigare saknat diakon tillgång till sådan, men i andra församlingar får tjänsten delas med fler. Dessa uppgifter gäller enbart befattningen församlingsdiakon och inte dem med tilläggsfunktioner.

Tillgången till anställda församlingsdiakoner i Svenska kyrkans församlingar i olika kommuntyper varierar beroende på vilket mått som används för att mäta den. I förevarande rapport har måtten som används haft tre specifika perspektiv: tillgång till församlingsdiakoner med fokus på (1) personerna som arbetar i befattningen församlingsdiakon, (2) församlingarna i Svenska kyrkan och (3) invånare i församlingarna och pastoraten med åtminstone en anställd församlingsdiakon. Enligt det första perspektivet visar resultaten att flest anställda personer i befattningen församlingsdiakon arbetar i större städer och kommuner nära dessa – 41 procent av samtliga församlingsdiakoner i Svenska kyrkans församlingar. Med utgångspunkt i det andra perspektivet, det vill säga med alla kyrkans församlingar i centrum, noteras störst tillgång till församlingsdiakoner i storstäder och storstadsnära kommuner – 60 procent av samtliga församlingar i denna kommuntyp har minst en församlingsdiakon. Samma mönster framträder också om siffrorna ses mot bakgrund av pastoraten – 75 procent alla pastorat inom Svenska kyrkans församlingar i storstäder och storstadsnära kommuner har minst en anställd församlingsdiakon. I samma avseende är tillgången till församlingsdiakoner minst i landsbygdskommuner och mindre städer (17 procent). Utifrån det tredje och sista perspektivet med fokus på invånarna i församlingar och pastorat med minst en anställd församlingsdiakon visar resultaten i denna

rapport att störst tillgång till församlingsdiakoner istället finns i landsbygdskommuner och mindre städer. Drygt 11 eller 15 församlingsdiakoner per 10 000 invånare noteras i församlingarna respektive pastoraten som finns i landsbygdskommuner och mindre städer. I samma avseende är tillgången minst i församlingar och pastorat som är i storstäder och storstadskommuner (drygt 3 församlingsdiakoner per 10 000 invånare).

Antalet diakoniassistenter i Svenska kyrkans församlingar är relativt liten – 91 diakoniassistenter i församlingarna och pastoraten. Varannan diakoniassistent (51 procent) i Svenska kyrkan är anställd i församlingar som finns i större städer eller kommuner nära dessa. Störst tillgång till diakoniassistenter finns i församlingar som ligger i större städer och kommuner nära dessa - i 7 procent av alla församlingar i denna kommuntyp finns minst en anställd diakoniassistent. Till skillnad från resultaten för församlingsdiakonerna pekar de flesta av måtten i samma riktning som är att tillgången till diakoniassistenter är störst i församlingar och pastorat som finns i större städer och kommuner nära dessa.

Svenska kyrkans diakonala arbete engagerar. Det finns ett ökat intresse för att engagera sig ideellt i församlingarnas diakonala arbete. Församlingarna i landsbygdskommuner och mindre städer verkar ha något lättare att engagera frivilliga till sina diakonala verksamheter än vad som är fallet med dem i storstäder och större städer. I denna rapport ses engagemang som antal frivilliga i kyrkans diakonala arbete, som är ett mått från Svenska kyrkans verksamhetsstatistik. År 2018 var 37 153 frivilliga engagerade i Svenska kyrkans församlingars diakonala verksamheter. Sedan 2016 är det en ökning med nästan 19 procent.

DISKUSSION AV RESULTATEN OCH VÄGEN FRAMÅT

Förevarande rapport visade ovan med hjälp av beskrivande statistik att församlingarnas diakoni inom Svenska kyrkan har att förhålla sig till diakonala behov vars omfattning och inriktning skiljer sig mellan stad och land. Församlingarnas diakonala arbete med avseende på uppsökande verksamhet är omfattande, men det finns regionala skillnader. Läsaren kunde ovan konstatera att det övergripande mönstret är att församlingarnas uppsökande verksamhet är som störst i landsbygdskommuner och mindre städer samt större städer och kommuner nära dessa. En tänkbar förklaring till dessa regionala skillnader kan vara att kyrkans församlingar tar en än mer aktiv roll i att uppsöka människor i diakonala behov i dessa regionala kontexter där välfärdsstaten inte når fullt ut till behövande på samma sätt som i storstadsområdena.

Det finns också regionala skillnader vad gäller hur många som söker kyrkans församlingars råd och stöd i landet. Församlingarna i landsbygdskommuner och mindre städer får sådana kontakttillfällen i betydligt mindre omfattning än församlingarna i de två andra kommuntyperna. Det kan förstås finnas flera förklaringar till dessa skillnader, men en sådan viktig faktor är stora skillnader i den sociala verklighet församlingarnas verksamheter möter. För att bättre förstå dessa skillnader behövs därför ytterligare studier på området i framtiden.

Resultaten ovan visade också att kyrkans församlingars utbetalade stöd till olika typer av hushåll totalt sett minskar, men att det når fler. Nästan vartannat hushåll som får ekonomiskt stöd från församlingarna är hushåll med vuxna utan barn. Denna typ av hushåll är det vanligaste som får stöd i storstäder och storstadsnära kommuner. På landsbygd och i mindre städer är det istället hushåll med barn som dominerar. För framtida studier kan det därför vara av stor vikt att undersöka huruvida det är demografin i storstäderna, restriktioner i fondmedel eller församlingarnas specifika fokus på just den målgruppen som förklarar detta mönster.

Skillnader i verksamhetens inriktning kan bero på vilka som arbetar i verksamheten. Tillgången till församlingsdiakoner och diakoniassistenter skiljer sig mellan stad och land. Resultaten ovan visar att de flesta av Svenska kyrkans församlingsdiakoner är anställda i större städer och kommuner nära dessa, men att tillgången till dem varierar beroende på vilka mått som vi använder. Sett i relation till samtliga församlingar och pastorat är tillgången till åtminstone en anställd församlingsdiakon störst i storstäder och storstadsnära kommuner. På grundval av de församlingar som har åtminstone en anställd församlingsdiakon och i relation till invånare är däremot tillgången störst i landsbygdskommuner och mindre städer. Dessa resultat exemplifierar hur viktigt det är för framtida studier att definiera och motivera hur tillgången ska mätas när förevarande rapport tydligt visat hur den kan variera mellan kommuntyper beroende på vilket mått som används. Däremot visar resultaten från denna rapport att tillgången till diakoniassistenter, även om de inte är så många i församlingarna, är störst i församlingar och pastorat som ligger i större städer och kommuner nära dessa.

Slutligen visade resultaten ovan att församlingarna och pastoraten i landsbygdskommuner och mindre städer har relativt lättare att engagera frivilliga i sitt diakonala arbete än vad som är fallet i storstäder och större städer. Framtida studier borde därför fokusera på att närmare studera på omfattning, drivkrafter och eventuella hinder för frivilligt arbete.

Denna rapport har bara beskrivit en relativt liten del av församlingarnas diakonala arbete. Mycket mer av det diakonala arbetet som görs för andra målgrupper har dessvärre inte kunnat analyseras här på grund av avsaknaden av statistik. Det är ingen tvekan om att vi behöver mer statistik om de diakonala verksamheterna i Svenska kyrkans församlingar för att kunna få en mer rättvisande bild. På kyrkokansliet pågår ett utvecklingsarbete för att utöka statistiken över de diakonala verksamheterna. Med utgångspunkt i bland annat dokumentet *Vägledning för diakoni - Teori, praktik och verksamhetsutveckling i församling*²¹ har en så kallad diakonimatrix för diakonala verksamheter tagits fram. I den finns tre frågebatterier om diakonala verksamheter vilka kan kopplas till olika typer eller grader av problematik som verksamheten möter. Det första frågebatteriet i diakonimatrisen har tyngdpunkten på allmänt förebyggande arbete – framför allt främjande av livskvalitet och gott samhälle. Det andra frågebatteriet i matrisen fokuserar på allmänmänsklig problematik av mer tillfällig karaktär som inkluderar dödsfall, arbetslöshet och liknande. Det tredje frågebatteriet handlar om allvarliga sociala eller psykiska problem som långtidsarbetslöshet, missbruk, psykisk ohälsa eller liknande problem. Målet med diakonimatrisen är att översiktligt fånga vilken grad av problematik som olika verksamheter inom kyrkans församlingar huvudsakligen möter. Diakonimatrisen kommer att finnas med i Svenska kyrkans enkät till kyrkoherdar 2019 ("intern kyrkbuss").

²¹ Detta vägledningsdokument har tagits fram av Svenska kyrkans nationella nivå tillsammans med Västerås, Luleå och Göteborgs stift. Målet är att det ska utgöra ett stöd för förtroendevalda, anställda och ideella medarbetare i församlingar och pastorat inom Svenska kyrkan.